

Damir Kovač (Zagreb)

UDK 737.1(398 Daparria)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 24. 9. 2014.

NOVCI DAPARIJE

O ilirskom novcu i mjestu Dapariji zna se jako malo. Zbog svoje ikonografske sličnosti s novcem Damastija i Pelagije misli se da je mjesto kovanja u uskoj vezi s kovanjem novca Damastija.

U svjetskoj literaturi spominje se samo sedam primjeraka novca s natpisom Daparije, a autor pronalazi i osmi primjerak novca Daparije koji do sada nije opisan.

Uvod

Zbog pojačanog i trajnog interesa za istraživanje novca Ilirije nedavno sam uspio nabaviti jedan vrlo interesantan primjerak. Nađen je u jednoj staroj numizmatičkoj zbirci u Zagrebu, a prema podacima sa ceduljice ispod novca opisan je kao imitacija novca Damastija (oko 4.-3. st. prije Krista), Ar, tetradrahma promjera 21 mm i težine 10,88 g, a nabavljen je na aukciji CNG VI (1. 3. 1989. pod brojem 63). Zahvaljujući vlastitom iskustvu u analizi novca Damastija i Pelagije, o čemu sam već pisao u Numizmatičkim vjestima, te temeljem analize literature, prvenstveno Maya, odmah sam shvatio da sam pronašao iznimno rijedak (unikatni) primjerak novca Daparije. Iako postoji malo podataka o novcu Daparije, pokušat ću dati podatke te opisati do sada poznate novce Daparije zajedno s ovim do sada nepoznatim primjerkom.^{1,3,4,5}

Interesantno je da se u poznatim svjetskim zbirkama novca Ilirije ne nalazi novac Daparije.^{11,12,13,14}

Novac Daparije ikonografski upućuje na novac Damastija (glava Apolona na aversu i tronožac na reversu novca) pa ga mnogi autori ubrajaju u novac Damastija, a koji ima neobičan tekst.^{2,10}

Čak i naši autori koji se najviše bave pitanjem novca Damastija ne razmišljaju o tome da je kovan u nekoj drugoj kovnici. Tekst koji se javlja na novcu Daparije uglavnom je ΔΑΠΑΡΙΑ. Po stilu, težini i ikonografiji novci odgovaraju novcu Damastija, jedino ih karakterizira taj drugi tekst.

O položaju Damastija pisano je mnogo, također sam i ja pisao o mogućem položaju Damastija, analizirajući ikonografiju novca Damastija.^{1,2,3,4,6,7,8,15}

Treba napomenuti da postoji gotovo 30 teorija o položaju tog enigmatičnoga grada. Nekako prevladava mišljenje da je grad bio smješten uz rudna ležišta u njegovoj blizini jer se tamo mogla očekivati znatna proizvodnja srebra, što potvrđuje obilna monetarna produkcija. Grad Damastij i njegovi rudnici najvjerojatnije se mogu locirati u području Metohije i Kosova, na što upućuje disperzija nalaza novca i položaj rudnih ležišta.^{1,6}

Prikaz novca Daparije

Slika 1.

Ar, tetradrahma, Daparrija.

Težina 12,60 g, promjer 26 mm.

Avers: Apolonova glava s dugom kosom, s lovorovim vijencem u desno.

Revers: tronožac (sakralni kotao na visokim tordiranim nogama, koje završavaju lavljim šapama). Noge su povezane sa tri prečke i dolje kolutom. Na kotlu su tri alke za lakše rukovanje pri obredima. Okolo je tekst ΔΑΡΡΙΑ, a s druge strane PPIA.

May, 1 (Daparria) Pl. IX.1.

Nalaz Kutina kod Leskovca (južna Srbija)

Josip Klemenc u Numizmatici II.-IV., Zagreb, 1936. pod naslovom Nalazi novaca u Jugoslaviji 1910.-1936., i Jozo Petrović u Numizmatičaru, 2., Beograd, 1935., str. 33. navode da je 1923. nađen u selu Kutini jedan depo s oko 100 komada tetradrahmi grada Damastiona. Profesor Saria uspio je spasiti dva komada za muzej u Beogradu, u bečki kabinet dospjelo je 12 komada, 19 komada u raznih je sabirača, a 70 komada preko trgovaca raširilo se nepoznatim kupcima. Jozo Petrović tu prekrasnu tetradrahmu navodi kao najinteresantniju iz tog nalaza, a nalazi se u zbirci Koceljjević.¹⁰

Slika 2.

Ar, drachma, Daparrija.

Težina 2,32 g, promjer 14 mm.

Avers: Apolonova glava s kratkom kosom, s lovorovim vijencem u desno.

Revers: tronožac, a okolo je tekst ΔΑΡΡΙΑ-PPIA.

May, 2 (Daparria) Pl. IX.2 (Mr. Bunbury's collections).

Napomena: Novac je opisan i u Catalogue of Greek Coins - pod nepoznatim mjestom.^{1,16}

Slika 3.

Ar, tetradrahma, Daparija.

Težina 13,07 g, promjer 24 mm.

Avers: Apolonova glava u desno. Na vratu Apolona nalazi se oznaka ⚡.

Revers: tronožac, a okolo je tekst ΔΑΡΙΑ- ΠΡΙΑ.

May, 3 (Daparria) Pl. IX.3.

Slika 4.

Ar, tetradrahma, Daparija.

Težina 12,87 g, promjer 25 mm.

Avers: Apolonova glava u desno.

Revers: tronožac, a okolo je tekst ΔΑΡΙΑ- ΠΡΙΑ.

May, 4 (Daparria) Pl. IX.4.

Napomena: Beograd (Risanski nalaz).

Slika 5.

Ar, tetradrahma, Daparrija.

Težina 10,88 g, promjer 21 mm.

Avers: Apolonova glava u desno - sličan izražaj kao na slici 4.

Revers: tronožac (bez poveznih prečaka i bez alki za rukovanje pri obredima), a okolo je tekst ΔΑΠΙΑ-ΡΡΙΑ.

Zbirka Kovač, neobjavljen - može se držati unikatom. Taj novac, kao i prethodni, jako je grubo napravljen. Glava je barbarizirana. Takvi kalupi korišteni su za novce Pelagije (May, Pl. X, XI). Taj tip novca podsjeća i na novce Damastija (May 60, 69) - kosa je razdvojena u krunu na sličan način, reljef je dublji na čupercima kose iznad čela i iza uha. Umjetnik je očito nevješt, odvažio se na kreiranje novca, reljef je neujednačen, nasuprot vrlo dojmljivim čupercima nos je velik, šiljast i malo je uzdignut od površine.

Slika 6.

Ar, tetradrahma, Daparrija.

Težina 12,18 g, promjer 23 mm.

Avers: Apolonova glava u lijevo.

Revers: tronožac, a okolo je tekst ΔΑΠΙΑ-ΡΡΙΑ.

May, 5 (Daparria) Pl. IX.5.

B.M.C. (Thessaly-Aetolia, 87).

Slika 7.

Ar, tetradrahma, Daparrija.

Težina 12,47 g, promjer 26 mm.

Avers: Apolonova glava u lijevo.

Revers: tronožac, a okolo je tekst ΔΑΠΙΑ- PPIA.

May, 5a, iz Risanskog nalaza, kolekcija Hrčić.

Benko Horvat, Numismatika, II.-IV., 1934.-1936., 43.

Risan (Rhison), danas Crna Gora

Društvo Adria Timber Ltd. iz Engleske godine 1927., uvodeći pilanu, tijekom sječe šume, nailazi na 300 komada starogrčkog novca, gdje se navodi oko 2/3 damastijskih tetradrahmi. Novac je raspršen na sve strane, od čega najviše odnosi suvlasnik pilane, a pojedini komadi tada se nalaze u zbirci dr. Josipa Barića u Beogradu, a navodno dio u Narodnom muzeju u Beogradu te kod Stjepana Hrčića iz Zagreba, iz čije je zbirke i opisan navedeni novac. Sudbina tih novčića nije poznata, a autor, koji ih ima podosta u svojoj zbirci, kupovao ih je po cijelom svijetu i vjerojatno je da se dio tog nalaza i danas pojavljuje na pojedinim aukcijama (napomena autora).

Ova oba novca (slika 6. i slika 7.) pokazuju da su aversi imitirani (Damastion, May, br. 100). Kosa je manje prirodna i više ravna. Pletenica se sastoji od dvije grane, umjetnik s nešto više slobode obrađuje čuperke kose, koja pada niz lice ispred uha. Prikaz tronošca pojednostavljen je verzija (May, 100a).

Slika 8.

Ar, drachma, Daparrija.

Težina 2,84 g, promjer 16 mm.

Avers: Ženska glava u lijevo.

Revers: pokretni ingot, a okolo je tekst ΔΑΠΑΡ-ΒΙΥ.

May, 6 (Daparria) Pl. IX.6.

Taj bi novac mogao pripadati kasnijem razdoblju novca iz Damastija. Glava je vrlo grubo izrađena i malo inferiorna u odnosu na kasnije drahme iz Damastija. Oči su prikazane samo kao kuglice, a uho ima točno izgled upitnika. Redovi kosih linija na čelu i uhu prikazuju kosu. Revers novca stilski je jasniji. Ta serija javlja se u razdoblju od posljednje emisije grupe VI po Mayu do grupe V (365.-360. prije Krista).

Diskusija

Prema mišljenju Maya ime Daparija sugerira više ime grada (ΠΟΛΙΣ) nego dinasta. Ne isključuje mogućnost da su kovani u Damastiju. Pitanje je da li se radi o rudarskom bratstvu, što Benko Horvat navodi i za novac Pelagije, koji ima isto tako isti ikonografski prikaz, ali drugačiji tekst. S obzirom na stil, težinu i tipologiju novca možemo pretpostaviti da je Daparija bila smještena u području gdje je dominantan novac iz Damastija. Ne znamo točan smještaj te zajednice, ali moramo uzimati u obzir pojavu tih novaca ili razlog koji je doveo do njihova nastanka.^{1,2,3,6}

Aktivna proizvodnja srebra u Damastiju neizbježno je dovela do porasta i razvoja trgovine, što je imalo za posljedicu blagostanje ne samo u Ilirsko-Peonskoj regiji, nego i na prilazima toj regiji. Bez obzira na trgovinu s Grčkom i Peonijom, veliki dio srebra iz damastijskih rudnika morao je proći i prema sjeveru, sjeverozapadu ili sjeveroistoku, na što upućuju nalazi njihova novca u Dalmaciji, Bosni i južnoj Srbiji. Zajednica koja je bila smještena na nekom od tih puteva sigurno je ostvarivala neku dobit.^{1,6}

Nastanak tih zasebnih serija, i ne samo njih, nego i drugih manje brojnih novaca grčko-ilirskih kovnica, kao što su Pelagija, Sarnoa, Darado, Simona i Tenestini,¹ može se pripisati porastu trgovine i blagostanja i želji za imitiranjem koja se očitovala u svih barbarskih i polubarbarskih naroda.

Zanimljivo je da naši doajeni ilirske povijesti i numografije ne spominju grad i kovnicu Dapariju. Podatke ne nalazimo niti kod Duje Rendić-Miočevića u velebnom djelu – Iliri i antički svijet, Književni krug, Split, 1989.

Također, niti Aleksandar Stipčević u knjizi Iliri, Školska knjiga, Zagreb, 1991., ne spominje novac Daparije.

U numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu također se ne nalazi novac Daparije i ne spominje se u vodiču numizmatičke zbirke – Zagreb, 2004.

Hermine Göricke-Lukić navodi među Grčko-ilirskim kovnicama Dapariju i smješta njezino djelovanje u rano 4. stoljeće prije Krista.

Literatura

1. *May, J. M. F.* The Coinage of Damastion, London, 1939.
2. *Horvat, B.* Tetradrachme „grada“ Damastiona iz nalaza u Risnu (Rhison), Numismatika, II.-IV., Zagreb, 1936., str. 26.-34.
3. *Kovač, D.* Moguća lokacija grada Damastija postavljena analizom ikonografije novca. Numizmatičke vijesti, god. 53., broj 64., Zagreb, 2011., str. 5.-25.
4. *Kovač, D.* Prilog ikonografiji novca Damastija. Zbornik radova VI međunarodnog kongresa u Hrvatskoj, INCC, 2010., Zadar, tisak Rijeka, 2011., str. 161.-174.
5. *Kovač, D.* Novci Pelagije. Numizmatičke vijesti, god. 54., broj 65., Zagreb, 2012., str. 5.-14.
6. *Ujes Morgan, D.* The pattery of Findspots of Coins of Damastion: A clue to its location. Congress, Glasgow, 2011., str. 408.-496.
7. *Schwarz, H.* Damastion in Illyrien. NNB, October 2012, 61 Jahrgang, str. 425.-496.
8. *Kos, P.* Leksikon antičke numizmatike. Hrvatski bibliografski zavod, Zagreb, 1998., str. 76.
9. *Mayer, A. R.* Položaj Damastija. Numismatika, No. II-IV, Zagreb, 1936., str. 17.-25.
10. *Petrović, L.* Damastion-Damastinski novci. Numizmatičar, br. 2., Maj 1935., Beograd, str. 33.-37.
11. SNG, Copenhagen, 1943. god.
12. SNG Coll. RH Evelpidis, Belique, 1975. god.
13. SNG, Ashmolean Museum Oxford, London, 1981. god.
14. SNG, Deutschland, Staatliche Münzsammlung, München, 2007.
15. *Lukić, G. H.* Grčki, grčko kolonijalni i keltski novac iz muzeja Slavonije - Osijek, Osijek, 2004. str. 47.-166.
16. *Gardner, P.* Catalogue of Greek Coins, London, 1883. god., pl. XVI/No 13.

SUMMARY

DAPARIAN COINS

The author, who has devoted several years to the study of the Illyrian mint in Damastion (4th c. BC), lists all the coins known to have been minted in the city of Daparia. Literature describes only six different types and there is a total of seven specimens of coins. The author describes an unpublished and especially interesting coin of Daparia from his own collection. On the basis of known literature he attempts to find the geographic location of the Daparian mint, which was closely connected and perhaps also territorially linked with the mints in Damastion and Pelagia.